

ANDRZEJ WIŚNIEWSKI*

Dlaczego humaniści nie są wielbładami, czyli o ocenie parametrycznej jednostek naukowych

„Wprawił tedy Kontemplatorowi w brzuch znaczny zegar z połączoną strzałką, który wyskalował w jednostkach szczęśliwości i nazwał je hedonami lub hedami w skrócie. Za jeden hed przyjął tę ilość ekstazy, jakiej się doznaje, gdy przebędzie się cztery mile w bucie z gwoździem wystającym, a potem gwóźdź się usunie. Pomnożył drogę przez czas, podzielił przez zadziorność gwoźdźcia, przed nawias wyprowadził współczynnik pięty zmęczonej i tak mu się udało przełożyć szczęście na układ centymetr-gram-sekunda. Tym się trochę pocieszył”.

Stanisław Lem, *Kobyszcze*

1. Zamieszczony na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji i Nauki „Wykaz wybranych czasopism wraz z liczbą punktów za umieszczoną w nich publikację naukową uwzględniający korekty wprowadzone przez Ministra Nauki i Informatyzacji komunikatem nr 5” ma stanowić jedną z podstaw kategoryzacji jednostek naukowych¹. Wykaz zawiera między innymi listę 7374 czasopism, zatytułowaną „A. Czasopisma z listy Filadelfijskiego Instytutu Informacji Naukowej”. Dalej będę ją nazywał krótko *listą A*.

Wysoka punktacja pozycji z *listy A* pozwala przypuszczać, że władzom resortu szczególnie zależy na tym, aby polscy naukowcy publikowali właśnie w czasopismach umieszczonych na tej liście. Jej lektura nie jest łatwa, albowiem czasopisma charakteryzowane są jedynie przez skróty tytułów, a ich rozszyfrowanie wymaga żmudnego przedzierania się przez strony internetowe firmy Thomson ISI z Filadelfii. Jednocześnie Ministerstwo nie podaje, który z licznych produktów Thomson ISI jest podstawą *listy A*. Z pewnością nie jest nią *Thomson Scientific Master Journal List*, dotychczas powszechnie uważana za „Listę filadelfijską”, jako że *Master Journal List* liczy aktualnie (styczeń 2006 r.) aż 13 851 pozycji. Można przypuszczać, że *lista A* powstała na podstawie *Journal Citation Reports*, reklamowanego przez Thomson ISI następująco:

The recognized authority for evaluating journals, Journal Citation Reports® presents quantifiable statistical data that provides a systematic, objective way to evaluate the **world's leading journals** and their impact and influence in the global research community [podkr. A.W.].

Journal Citation Reports (dalej *JCR*) jest dostępny w dwóch wersjach. Oto aktualna charakterystyka produktu podana przez Thomson ISI, znajdująca się na stronie internetowej firmy (www.thomsonscientific.com):

* Prof. dr hab. Andrzej Wiśniewski, Pracownia Logiki i Kognitywistyki Instytutu Psychologii UAM; e-mail: Andrzej.Wisniewski@amu.edu.pl; www.kognitywistyka.amu.edu.pl

¹ Zob. www.mnii.gov.pl/mein/index.jsp?place=Menu08&news_cat_id=470&layout=2. W tym tekście odnoszę się do wersji dostępnej w styczniu 2006 r.

- *The Science Edition covers over 5,900 leading international science journals from the Thomson Scientific database.*
- *The Social Sciences Edition covers over 1,700 leading international social sciences journals from the Thomson Scientific database [podkr. A.W.].*

Ponieważ *lista A* zawiera 7374 pozycje, można przypuszczać, że powstała ona przez kompilację jakichś wcześniejszych wersji *JCR Science Edition* oraz *JCR Social Sciences Edition*.

JCR jest komercyjnym produktem Thomson ISI, do którego, jako szeregowy pracownik nauki, nie mam dostępu, stąd też nie mogę dokonać prostego porównania *JCR* z *listą A*. Dlatego też wyrażone wyżej przekonanie dotyczące genezy *listy A* jest tylko „hipotezą roboczą”.

2. Aby sprawdzić hipotezę, należy porównać wnioski z niej płynące z danymi. Otóż jeśli *lista A* jest oparta na (skompilowanym) *JCR*, to powinna ona zawierać czasopisma z zakresu *Science* (tj. nauk formalnych, przyrodniczych, medycznych i technicznych) oraz *Social Sciences* (w tej kategorii mieści się większość nauk społecznych, ale także etyka normatywna). Już pobieżny przegląd *listy A* pokazuje, że tak właśnie jest. Ponadto, na *liście A* nie powinny prawie wcale występować czasopisma z dyscyplin zaliczanych do *Humanities*, a więc w szczególności poświęcone mediewistyce, językoznawstwu, literaturoznawstwu, filologii klasycznej czy filozofii. Granice między przedmiotami badań *Social Sciences* i *Humanities* nie są ostre, stąd też można oczekiwać pojawienia się pewnej liczby takich czasopism, z pewnością nie będzie to jednak liczba znacząca. Niżej przedstawiam opis nieco amatorskiego śledztwa, którego wyniki zdają się to potwierdzać.

3. *Lista A* to, przypomnę, 7374 rekordy. Z racji posiadanego wykształcenia skoncentrowałem się na czasopismach z zakresu filozofii.

Rozpocząłem od poszukiwania liczących się czasopism filozoficznych, które nie mają w tytule słowa *philosophy* (a zatem na analizowanej liście nie znajdzie się skrót „phil”). Znalazłem dwa (*sic!*):

Tabela 1.

	Nr na liście A	Skrót	Pełny tytuł	Indeksowane w bazie ISI
1	3111	INQUIRY	Inquiry. An Interdisciplinary Journal of Philosophy	SSCI
2	6938	SYNTHESE	Synthese. An International Journal for Epistemology, Methodology and Philosophy of Science	SSCI, SCI

Następny krok polegał na wyszukaniu rekordów mających w nazwie frazę „phil”, odgadnięciu znaczenia skrótów i porównaniu wyników z następującymi bazami danych Thomson ISI: *Social Science Citation Index*, SSCI, oraz *Science Citation Index*, SCI. Rezultaty zestawia następująca tabela:

Tabela 2. Czasopisma *listy A* zawierające w tytule słowa "philosophy" lub „philosophical”

	Nr na liście A	Skrót	Pełny tytuł	Indeksowane w bazie ISI	Uwagi
1	925	BEHAV PHILOS	Behavior and Philosophy	SSCI	
2	991	BIOL PHILOS	Biology and Philosophy	SSCI, SCI	
3	1144	BRIT J PHILOS SCI	British Journal for the Philosophy of Science	SSCI, SCI	
4	2065	ECON PHILOS	Economics and Philosophy	SSCI	
5	2808	HIST PHIL LIFE SCI	History and Philosophy of the Life Sciences	SSCI	
6	2809	HIST PHIL LOG	History and Philosophy of Logic	SCI Expanded	
7	4318	J MED PHILOS	Journal of Medicine and Philosophy	SSCI	
8	4522	J PHILOS EDUC	Journal of Philosophy of Education	SSCI	
9	4523	J PHILOS SPORT	Journal of Philosophy of Sport	SSCI	
10	4564	J POLIT PHILOS	Journal of Political Philosophy	SSCI	
11	4983	LAW PHILOS	Law and Philosophy	SSCI	
	5931	PHIL MAG LETT	Philosophical Magazine Letters	SCI	Zakres - fizyka; www.tandf.co.uk/journals
	5933	PHILOS MAG	Philosophical Magazine	SCI	Zakres - fizyka; www.tandf.co.uk/journals
	5934	PHILOS MAG A	Philosophical Magazine A	SCI	Zakres - fizyka; www.tandf.co.uk/journals
	5935	PHILOS MAG B	Philosophical Magazine B	SCI	Zakres - fizyka; www.tandf.co.uk/journals
	5936	PHILOS PSYCHOL	Philosophical Psychology	SSCI	Zakres - psychologia
12	5937	PHILOS PUBLIC AFF	Philosophy and Public Affairs	SSCI	
13	5938	PHILOS SCI	Philosophy of Science	SSCI, SCI	
14	5939	PHILOS SOC SCI	Philosophy of the Social Sciences	SSCI	
	5940	PHILOS T ROY SOC A	Philosophical Transactions of the Royal Society	SCI	Zakres - matematyka, fizyka, nauki techniczne; www.pubs.royalsoc.ac.uk

c.d. tabeli 2

	5941	PHILOS T ROY SOC B	Philosophical Transactions of the Royal Society	SCI	Zakres - nauki biologiczne; www.pubs.royalsoc.ac.uk
15	6345	RADICAL PHILOSOPHY	Radical Philosophy. A Journal of Socialist and Feminist Philosophy	SSCI	
16	6731	SOC PHILOS POLICY	Social Philosophy and Policy	SSCI	
17	6891	STUD HIST PHILOS MP	Studies in the History and Philosophy of Modern Physics	SCI	
18	6892	STUD HIST PHILOS SCI	Studies in the History and Philosophy of Science	SSCI	

Przypadki „Philosophical Magazine” oraz „Philosophical Transactions of the Royal Society” są szczególnie: brytyjskie przywiązanie do tradycji powoduje, że te, czysto naukowe, czasopisma nadal mają w tytule słowo „philosophical”. Psycholog zapewne zgodzi się, że „Philosophical Psychology” jest pismem z jego dyscypliny. Przypadku „Radical Philosophy. A Journal of Socialist and Feminist Philosophy” nie będę komentował.

Tak więc, jak dotąd, znaleźliśmy **20** czasopism mających związek z filozofią, co stanowi około **0,3%** (trzy promile!) ogólnej liczby **7374** czasopism znajdujących się na liście A.

Każde z dotychczas wyodrębnionych pism jest uwzględniane przez (co najmniej) jedną z następujących baz danych Thomson ISI: *Social Sciences Citation Index* (SSCI), *Science Citation Index* (SCI) lub *Science Citation Index Expanded*. Już same tytuły pism wskazują, dlaczego tak jest: w profilach tych czasopism znajduje się filozoficzna refleksja poświęcona czy to odpowiednim dyscyplinom naukowym, czy też obszarom zainteresowań tych dyscyplin. Na pierwszy rzut oka z tego schematu zdają się wyłamywać „British Journal for the Philosophy of Science”, „Philosophy of Science”, „Synthese” i „Inquiry”, jednakże jest to wrażenie mylne. Także tutaj problematyka wskazanego wyżej typu pełni istotną rolę. Dla porządku dodajmy, że „Synthese” i „Inquiry” publikują również artykuły poświęcone zagadnieniom z innych działów filozofii, natomiast „British Journal for the Philosophy of Science” i „Philosophy of Science” zamieszcza, między innymi, artykuły z „ogólnej” (*general*) filozofii nauki.

Ponieważ etyka normatywna jest – w nomenklaturze anglosaskiej – jedną z *Social Sciences*, można się spodziewać, że lista A zawiera czasopisma z tej dziedziny. Faktycznie tak jest. Oto zestawienie:

Tabela 3. Czasopisma z zakresu etyki normatywnej znajdujące się na liście A.

	Nr na liście A	Skrót	Pełna nazwa	Indeksowane w bazie ISI
1	969	BIOETHICS	Bioethics	SSCI
2	1168	BUS ETHICS Q	Business Ethics Quarterly	SSCI
3	1183	CAMB Q HEALTHC ETHIC	Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics	SSCI
4	2184	ENVIRON ETHICS	Environmental Ethics	SSCI
5	2238	ETHICS	Ethics	SSCI
6	2239	ETHICS BEHAV	Ethics and Behavior	SSCI
7	3506	J AGR ENVIRON ETHIC	Journal of Agricultural and Environmental Ethic	SSCI
8	3694	J BUS ETHICS	Journal of Business Ethics	SSCI
9	3769	J CLIN ETHIC	Journal of Clinical Ethic	SSCI
10	4172	J INFORM ETHICS	Journal of Information Ethics	SSCI
11	4233	J LAW MED ETHICS	Journal of Law, Medicine and Ethics	SSCI, SCI
12	4314	J MED ETHICS	Journal of Medical Ethics	SSCI, SCI
13	4907	KENNEDY INST ETHIC J	Kennedy Institute of Ethics Journal	SSCI
14	5635	NURS ETHICS	Nursing Ethics	SSCI
15	6606	SCI ENG ETHICS	Science and Engineering Ethics	SCI
16	7025	THEOR MED BIOETHICS	Theoretical Medicine and Bioethics	SSCI

Liczba czasopism mających związek z filozofią wzrosła zatem do **36**, co stanowi około **0,5%** (pięć promili!) ogólnej liczby czasopism z listy A. Nie jest to, zaiste, wynik imponujący. Trudno też oprzeć się zdziwieniu, że na liście A nie znajdują się – przykładowo – takie prestiżowe czasopisma filozoficzne, jak „Mind” (wydawany w Oksfordzie od ponad 100 lat) czy „Erkenntnis” (założony w 1930 r.). Zasadniczy problem jest jednak inny: *przedstawiciele wielu działów filozofii nie mogą publikować w czasopismach listy A tylko z tego powodu, że na tej liście nie znajduje się żadne pismo mające w profilu zainteresowań problematykę ich (sub)dyscyplin!*

Można zapytać, czy tylko filozofowie znajdują się w tak paradoksalnej sytuacji? Otóż ich sytuacja wcale nie jest najgorsza! Oto zestawienie czasopism z, nazwijmy to tak, szeroko pojętej lingwistyki, które udało mi się zidentyfikować na liście A:

Tabela 4.

	Nr na liście A	Skrót	Pełna nazwa	Indeksowane w bazie ISI
1	2524	FOREIGN LANG ANN	Foreign Language Annals	SSCI
2	2526	FORENSIC LINGUIST	Forensic Linguistics – The International Journal of Speech Language and the Law	SSCI
3	4524	J PHONETICS	Journal of Phonetics	SSCI
4	4580	J PRAGMATICS	Journal of Pragmatics	SSCI
5	4966	LANGUAGE	Language	SSCI
6	5026	LINGUA	Lingua	SSCI
7	5027	LINGUISTICS	Linguistics	SSCI
8	5299	MIND LANG	Mind and Language	SSCI
9	5944	PHONETICA	Phonetica	SSCI
10	6315	Q J SPEECH	Quarterly Journal of Speech	SSCI

Tym razem wynik wynosi nieco ponad **0,1%** (jeden promil!) ogólnej liczby czasopism zawartych na *liście A*. Jednocześnie zauważamy podobną korelację jak poprzednio: każdy ze znalezionych tytułów jest uwzględniany przez *Social Sciences Citation Index*. Dodajmy, że ostatni z nich w dziale „Communication”, natomiast pozostałe w dziale „Applied Linguistics”. Jest to zresztą jedyny „lingwistyczny” dział SSCI.

Serdecznie zachęcam przedstawicieli filologii klasycznej, mediewistów, literaturoznawców oraz historyków i teoretyków sztuki do wyszukania na *liście A* czasopism z ich dyscyplin. Wynik moich poszukiwań wynosi **0** (słownie: **zero**).

4. Ponieważ geneza *listy A* jest owiana mgłą tajemnicy, można tylko spekulować, dlaczego lista ta praktycznie eliminuje pewne dyscypliny naukowe. Zakładając, że *lista A* powstała w oparciu o *JCR*, mamy dwie możliwości. Wiele wskazuje na to, że *JCR* zawiera wyłącznie czasopisma indeksowane przez *Science Citation Index* i *Social Sciences Citation Index*, wyróżnione z uwagi na wysoki *impact factor*. Jeśli tak, to pewne dyscypliny humanistyczne niejako *a priori* nie mogą mieć swoich przedstawicieli wśród „wiodących światowych czasopism” prezentowanych przez *JCR*. Można też przypuścić, że *impact factor* wszystkich (lub nieomalże wszystkich) czasopism z pewnych dziedzin humanistyki jest na tyle niski, że dyscypliny te praktycznie nie mają swoich reprezentantów na liście *JCR*. Gdyby tak było, wina leżałaby raczej po stronie metody, a nie samych dyscyplin.

Cokolwiek zaszło, analiza zawartości *listy A* pokazuje, że nie dostarcza ona podstawy do wyróżnienia wiodących czasopism w pewnych dyscyplinach naukowych, reprezentowanych w jednostkach objętych kategoryzacją. Z drugiej strony, jak się wydaje, wyróż-

nienie takich czasopism dla każdej dyscypliny z osobna było celem wprowadzających *listę A* jako podstawę oceny parametrycznej. Trzeba zatem użyć jakiegoś innego kryterium.

5. Warto dopowiedzieć, że za powstałe zamieszanie nie można winić firmy Thomson ISI, do której autorytetu odwołuje się ministerialna *lista A*. Obok *Journal Citation Index* firma ta opracowuje jeszcze *Arts and Humanities Citation Index (A&HCI)*, obejmujący czasopisma z następujących dziedzin (dla uniknięcia nieporozumień użyję tu angielskich nazw; w nawiasach kwadratowych podaję aktualną liczbę czasopism):

- *Archaeology* [41],
- *Architecture* [20],
- *Art* [66],
- *Asian Studies* [35],
- *Classics* [33],
- *Dance* [6],
- *Film, Radio, Television* [19],
- *Folklore* [16],
- *History* [181],
- *History & Philosophy of Science* [34],
- *Humanities, Multidisciplinary* [84],
- *Language & Linguistics Theory* [84],
- *Literary Reviews* [57],
- *Literary Theory & Criticism* [18],
- *Literature* [113],
- *Literature, African, Australian, Canadian* [7],
- *Literature, American* [16],
- *Literature, British Isles* [17],
- *Literature, German, Dutch, Scandinavian* [22],
- *Literature, Romance* [52],
- *Literature, Slavic* [7],
- *Medieval & Renaissance Studies* [28],
- *Music* [63],
- *Philosophy* [104],
- *Poetry* [16],
- *Religion* [77],
- *Theater* [27].

Aby zapoznać się z listami czasopism z poszczególnych dziedzin, wystarczy wejść na stronę internetową www.thomsonscientific.com/cgi-bin/jrnlst/jlsubcatg.cgi?PC=H i skorzystać z opcji „View journal list”. Nawiasem mówiąc, nie należy dać się zwieść nazwom typu „Music” czy „Poetry”: w pierwszym z tych działów nie znajdujemy partytur, a w drugim nie ma wierszy. „Literature, Romance” to oczywiście czasopisma teoretycznoliterackie zajmujące się literaturą języków romańskich itd.

6. Przy opracowywaniu *Arts and Humanities Citation Index* stosowana jest – z uwagi na specyfikę analizowanych dyscyplin – inna metodologia niż w przypadkach baz danych obejmujących *Science* i *Social Sciences*. Na stronach internetowych Thomson ISI czytamy:

Publishing standards, including timeliness, are also important in the evaluation of Arts and Humanities journals. Citations in the Arts and Humanities, however, do not necessarily follow this same predictable pattern as citations to Social Sciences and Natural Sciences articles. Citations to an article on the 19th Century Romantic novel, for example, may accrue slowly at first, and then slacken, fluctuating over time in cycles consistent with scholars' varying interest in the topic. In addition, Arts and Humanities journal articles reference non-journal sources heavily (e.g., books, musical compositions, works of art and literature). Consequently, citation data, while sometimes useful, are frequently much less so in journal evaluations in the Arts and Humanities.

Arts & Humanities journals are selected by the primary editor with the support of the subject experts from the ISI Arts & Humanities indexing staff. The goal is the collection of superb Arts and Humanities content that reflects the complex nature of cultural phenomena across a broad range of fields.

Trafność niektórych spośród uzyskanych taką drogą ustaleń można oczywiście kwestionować. Sam problem jest jednak trudny i wydaje się, że tylko systematyczna analiza dużej bazy danych może stanowić podstawę jego rozwiązania. Oparcie się na takiej bazie stanowi zaletę propozycji Thomson ISI. Do dyskusji pozostaje, czy jest to propozycja najlepsza z aktualnie dostępnych na rynku.

7. Sądzę, że trzeba znaleźć jakieś rozsądne rozwiązanie problemu wyróżnienia wiodących czasopism międzynarodowych w dyscyplinach humanistycznych. Myślę też, że system oceny powinien w jakiś sposób doceniać publikacje z zakresu nauk humanistycznych, zamieszczone w – indeksowanych i (lub) dostępnych w elektronicznych bazach danych – czasopismach i wydawnictwach międzynarodowych, nawet tych spoza „najwyższej półki”. Brak takich rozwiązań może wywołać efekty odwrotne od zamierzonych. System w jego obecnej postaci, *zamiast stymulować wchodzenie polskiej humanistyki do obiegu światowego, może się przyczynić do jej stopniowej eliminacji z tego obiegu lub – w najlepszym przypadku – do zachowania status quo.*

8. Na zakończenie drobna refleksja osobista. Opublikowałem trzy artykuły w „Synthese”, jednym z niewielu czasopism filozoficznych *znajdujących się* na analizowanej tu liście A, oraz monografię w „Synthese Library”, serii związanej z tym czasopismem. Obowiązywanie *listy A* jako podstawowego wyznacznika jakości powinno mnie cieszyć. Trudno jednak odczuwać satysfakcję z wyników pomiaru dokonanego za pomocą wadliwej aparatury.

Why scholars are not camels:

Remarks on the parametric evaluation system of research institutions

The newly proposed evaluation system of research institutions is strongly dependent upon the list of leading international journals, announced by the Ministry of Education and Science. We point out that, for many disciplines of the humanities, the list either contains a surprisingly small number of journals, or does not contain any at all.

Key words: evaluation, research institutions, leading journals